

**ERMON YOKI ACHCHIQ SHUVOQ (LAT. ARTEMISIA
ABSINTHIUM) O'SIMLIGI DORIVORLIK XUSUSIYATLARI VA
GENOMIKASI**

To'ychiboyeva Bonujon Umidjon qizi¹

G'anijonov Dilyorbek Mamirjon o'g'li²

Mamatqulova Iroda Ergashevna³

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali Biotexnologiya kafedrasida katta
o'qituvchisi³

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali 3-bosqich talabalari¹⁻²

dilyorganijonov55@gmail.com

Annotatsiya: Shuvoq murakkab guldoshlar oilasiga mansub o'simliklar turkumi. Ko'p yillik, kamdankam bir yillik. 400 (ba'zi ma'lumotlarga qaraganda 250) turi ma'lum. Bu oilaga tegishli achchiq shuvoq yoki ermon shuvog'i bilan tanishamiz. Achchiq shuvoq o'simligi respublikamizning barcha viloyatlarida tabiiy holatda uchraydi. O'simlik yorug'likni yaxshi ko'radigan issiqsevar, qurg'oqchilikka va o'rtacha sho'rlangan tuproqlarga chidamli. Respublikamizda tarqalgan sug'oriladigan och tusli va tipik bo'z tuproqlarda ekib o'stirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Achchiq shuvoq (lat. Artemisia absinthium) - bu shuvoq turining tipik turi, o'ziga xos achchiq hidga ega ko'p yillik o't.

Kalit so'zlar: vermut, ermon shuvog'i, achchiq shuvoq, absinte, revmatizm, efir moyi, nastoyka, ekzema, absintin, anabsintin, artabsin, sineol, fenchon.

MEDICINAL PROPERTIES AND GENOMICS OF THE PLANT ARTEMISIA ABSINTHIUM (LAT. ARTEMISIA ABSINTHIUM)

Annotation: Wormwood is a genus of plants in the nightshade family. Perennial, rarely annual. 400 (250 according to some sources) types are known. Let's get acquainted with this family's bitter wormwood or Armenian wormwood. Bitter wormwood is found naturally in all regions of the country. The plant is light-loving, heat-resistant, drought-tolerant and moderately saline soils. It is advisable to plant in irrigated light and typical gray soils of the republic. Bitter wormwood (lat. *Artemisia absinthium*) is a typical type of wormwood, a silver perennial herb with a distinctive bitter odor.

Keywords: vermouth, ermon wormwood, bitter wormwood, absinthe, rheumatism, essential oil, tincture, eczema, absinthe, anabsintine, artabsin, sineol, fenchon.

Kirish.

Achchiq shuvoq eng qadimgi dorivor o'simliklardan biri va absinte deb ataladigan ichimlikning asosiy tarkibiy qismi. Shuvoq vermut tarkibiga kiritilgan ("vermut" tarjimada achchiq shuvoq degan ma'noni anglatadi). Ushbu o'simlik xalq orasida beva ayolning o'ti deb ham ataladi. Achchiq shuvoq Osiyo g'arbiy qismidan, Shimoliy Afrika va Evropadan keladi. Shuningdek, u Shimoliy Amerikada tabiiylashtirilgan. Achchiq shuvoq yo'llar bo'ylab, turar joylar yaqinida, o'tloqlarda va sabzavot bog'larida, dala chegaralarida o'sadi och tusli va tipik bo'z tuproqlarda ekib o'stirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Shuvoqning xususiyatlari. Achchiq shuvoq juda qimmatli dorivor o'simlik bo'lib, uning tarixi o'tmishga borib taqaladi. Qadimgi slavyanlar orasida shuvoq ruhiy va jismoniy dunyoni tozalash qobiliyatiga ega kalit o'simlik deb hisoblangan. Yogis va

buddistlar shuvoqning efir moyini meditatsiyada diqqatni jamlashga yordam beradigan eng yaxshi usullardan biri sifatida ishlatishgan. Ko'p odamlar hanuzgacha shuvoqning xushbo'y hidi (hidi) yovuz ruhlarni qo'rqitadi, yomon ko'zdan va zararlardan saqlaydi. Lotin tilida shuvoq "Artemisia" ga o'xshaydi - o'simliklarning ko'plab shifobaxsh xususiyatlarini kashf etgan taniqli ma'buda Artemis sharafiga atashgan.[5]

Dorivor maqsadlar uchun xom shuvoq o'simlik mavsumining birinchi yilida gullashning boshida yig'iladi. Savatlar ochilishi bilan oq, ularni 40 sm uzunlikdagi kurtaklar bilan kesib tashlashingiz kerak, ularni soyabon ostida quritish uchun yoki shamollatish yaxshi bo'lgan qorong'i xonada ingichka qilib yoyishingiz kerak. Shuvoq 35 °C haroratda quritiladi. Tayyor xom ashyo yoqimli hid va og'izda juda uzoq vaqt saqlaydigan juda achchiq ta'mga ega. Quruq shuvoqni boshqa o'tlardan uzoqroq joyda, havo o'tkazmaydigan idishda saqlang. O'simlik tarkibida efir moylari, achchiqlanish, molik va süksinik organik kislotalar, taninlar va qatronlar, anabsintin va absintin glikozidlari mavjud. Ko'rinishlari qanday? shuvoqning foydali xususiyatlari? Achchiqlanish ovqat hazm qilish organlarining ishini rag'batlantiradi, xoleretik ta'sir ko'rsatadi va oshqozon osti bezi fermentlarini ishlab chiqarishga yordam beradi.[6] Efir moyi yallig'lanishga qarshi xususiyatlarga ega va organizmning patogen mikrofloraga qarshi kurashish potentsialini faollashtiradigan fagotsitlar ishlab chiqarilishini rag'batlantiradi. Shuvoqdan tayyorlangan preparatlar ham tonik va tinchlantiruvchi xususiyatlarga ega, shuning uchun ular uyqusizlik, haddan tashqari qo'zg'alish va tushkunlik uchun ishlatiladi. Asab tizimini mustahkamlash uchun achchiq shuvoqli vannalar buyuriladi. Shuvoq qorinning pastki qismida va oylik bo'lmaganda ayollarda og'riq uchun ishlatiladi. Achchiq shuvoq tashqi tomondan siqish, ko'karish, oshqozon yarasi va shishish uchun kompresslar va losonlar uchun, shuningdek tomoq og'rig'i bilan yuvish uchun ishlatiladi. Shuvoq

gelmintlar, zamburug'lar va viruslar bilan yaxshi kurashadi, shuning uchun u giardioz, echinokokkoz, kandidoz va gelmint invaziyalari uchun buyuriladi. Shuvoqning damlamasi gripp, falaj, shamollash, diareya, tutqanoq, gastrit, buyrak, jigar, o't pufagi va oshqozon osti bezi kasalliklari, amenore, dismenoreya, allergik diatez va agranulotsitozni davolashda ishlatiladi. Achchiq shuvoq ham ozish vositasi sifatida samaralidir va kosmetologiyada siğillar va papillomalarni olib tashlash, shuningdek seboreya, kepek, yog'li teri va soch to'kilishi uchun ishlatiladi.[2] Shuvoq ildizi tarkibida uchuvchi yog'lar, sineol, fenchon, borneol, kamfen, tujon, inulin, smolali moddalar, organik kislotalar, ba'zi taninlar mavjud. Ushbu turdagi shuvoqning ildizlaridan tayyorlangan preparatlar inson tanasiga diuretik, antispazmodik, anthelmintic ta'sir ko'rsatadi. Oshqozon funksiyalarini rag'batlantirish va ovqat hazm qilish sharbatlari sekretsijasini oshirish. Shuvoq o'tida proxamazulin achchiq (absintin, anabsintin, artabsin), tujol, tujon va boshqa terpenlarni o'z ichiga olgan absintol uchuvchi yog'i, smolali moddalar va oz miqdorda taninlar, olma va suksin kislotalari mavjud. Shuvoq, shuningdek, ovqat hazm qilishni yaxshilaydi, engil laksatif ta'sirga ega va o't yo'llarining harakatchanligini oshiradi. Shuvoq o'tida, sanab o'tilgan va ildiz qismiga xos bo'lgan achchiq moddalar va moddalardan tashqari, simen, kamfen, zaharli tujon va degidromartikariya efiri ham uchraydi. Ushbu turdagi shuvoq inson tanasiga umumiy mustahkamlovchi ta'sir ko'rsatadi. U og'riqni yo'qotish va tug'ilish jarayonini tezlashtirish amaliyotida qo'llaniladi. Achchiq shuvoq o'simligining preparatlari ishtaha ochadigan va ovqat hazm qilishga yordam beruvchi dori sifatida hamda jigar, o't pufagi va gastrit kasalliklarida ishlatiladi. O'simlikdan olingan xamazulen bronxial astma, revmatizm, ekzema kasalliklari va rentgen nuri ta'sirida kuygan erlarni davolashda qo'llaniladi. Dorivor preparatlari. O'simlikdan damlama, nastoyka va quyuq ekstrakt tayyorlanadi. O'simlik ishtaha ochuvchi va o't haydovchi yig'malar - choylar, me'da kasalliklarida

ishlatiladigan tabletkalar va achchiq nastoyka tarkibiga kiradi.[3]

Genomik DNKni tozalash (Promega) yordamida namunalardan *Artemisia absinthium* barglaridan DNK ajratildi. DNKni olish uchun taxminan 70 mg *Artemisia absinthium* qoldig'i ishlatilgan. 1,5 ml mikrotsentrifuga trubkasidagi *Artemisia absinthium* bargiga 600 mkl yadro lizisi qo'shildi. Keyin aralash lizat olish uchun homogenlashtirildi. Keyin namunalar suv hammomida 65 ° C da taxminan 15-20 daqiqa davomida inkubatsiya qilindi. Shundan so'ng, 3,0 ofl RNase bilan ishlov berildi. Keyin namunalar yana suv hammomida 37 ° C da 15 dan 20 minutgacha inkubatsiya qilindi. Keyin namunalar xona haroratida 5 daqiqa davomida qoldiriladi. Namunalarga 200 mkl ga yaqin protein yog'inlari (protenaza) qo'shildi va keyin namunalar taxminan 20 soniya davomida eng yuqori maksimal tezlikda vorteksga aylantirildi. Keyin namunalar xona haroratida 3 daqiqa davomida 14000 rpm tezlikda santrifuj qilindi. DNKni o'z ichiga olgan supernatant olib tashlandi va 600 µl izopropanolni o'z ichiga olgan yangi mikro sentrifugaga joylashtirildi. Namunalar xona haroratida 2 daqiqa davomida 14000 rpm tezlikda yana bir marta santrifuj qilindi. DNKni yuvish uchun pelletga 600 mkl etanol (70%) qo'shildi. Yana bir marta namunalar xona haroratida 1 daqiqa davomida 14000 rpm tezlikda santrifuj qilindi. Keyin DNK xona haroratida 10 dan 15 minutgacha quritildi va 1 soat davomida 100 µl "DNK regidratatsiyasi" bilan qayta suspenziya qilindi. DNKning parchalanishiga yo'l qo'ymaslik uchun DNK ekstraksiyasi namunalari -20 ° C da saqlangan.[4]

Xalq tabobatida achchiq shuvoq.

1. 500 grammi 6 litr suvda mil-mil qaynatilib, 10 kun 3 mahal 50 grammdan parhez bilian ichilsa, ovqat hazmi buzilganida, jigar, me'da, taloq, o't pufagi kasalliklarida foyda qiladi.

2. Shuvoq qaynatmasidan 10 kun 3 mahal 50 grammdan parhez bilian ichilsa, bavo sil, bezgakni tuzatadi, ishtahani ochadi, uyquni joyiga keltiradi, gijjalarni tushiradi.[7]

3. Qaynatmani 15 kun 2 mahal bitishi qiyin yara-jarohatlarga surtib bog'lansa, tuzatadi.

4. Shuvoq qaynatmasi eski ko'z kasallariga 12 kun 3 mahal tomizilsa, foyda qiladi.

5. Qaynatmasi 10 kun 3 mahal 2 osh qoshiqdan ichilsa, hayzni meyorining holga keltiradi.

6. Shuvoqning ho'lligida siqib olingan suvi sariq va istisqo kasalligida 20 kun 3 mahal 1 osh qoshiqdan ichilsa, foyda qiladi.

7. Qaynatmasini 15 kun 3 mahal 2 osh qoshiqdan och holda ichilsa, nafas yo'llari shamollash, kamqonlik, revmatizm, bronxial astma va uyqusizlik kasalligining oldini oladi .

8. Shuvoq qaynatmasi me`da -ichak yo'li ishini jonlantirib, o't ajralishini va me`da osti bezi funksiyasini kuchaytiradi, ovqat hazmini yaxshilaydi. Ovqat tarkibidagi zararli bakteriya va zamburug'larni o'ldirib, yallig'lanishga qarshi ta`sir ko'rsatadi, markaziy nerv sistemasini qo'zg'atib, yurak ishini joyiga keltiradi. (qaynatmani 15 kun 3 mahal 2 osh qoshiqdan ichish kerak.)
[1]

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ганижонов, Д., Оралов, А., & Мустафакулов, М. (2022). Maxsar (carthamus tinctorius l) – osimligi va uni tibbiyotda qo'llash. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 267–269. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5313>

2. Уралов А. И., Ганижонов Д. М. БАРБАРИС ЦЕЛЬНОКРАЙНЫЙ-BERBERIS INTEGERIMA BUNGE //История, современное состояние и перспективы инновационного развития науки. – 2021. – С. 7-8.
3. Тухтасинов А. А. и др. КОВРАК-(FERULA. L) БОТАНИЧЕСКАЯ ОПИСАНИЕ //История, современное состояние и перспективы инновационного развития науки. – 2021. – С. 5-7.
4. Ганижонов Д. М., Тухтасинов А. Н., Саидов З. У. РЕЗУЛЬТАТЫ ИНТРОДУКЦИИ ДЕКОРАТИВНЫХ ВИДОВ РОДА ALLIUM L. В УЗБЕКИСТАН //ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ОСНОВА ПРОГРЕССИВНЫХ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – С. 5-7.
5. Тухтасинов А. Н. Джизакский филиал Национального университета Узбекистана //ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ОСНОВА ПРОГРЕССИВНЫХ НАУЧНЫХ. – 2022. – С. 5.
6. Ergashevna M. I., Abduvaliyevich M. M. ELWENDIYA BOISS TURKUMI TURLARINING ANTIOKSIDANTLIK XUSUSIYATLARI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 498-500.
7. Авалбоев Қ., Маматкулова И. Zira (bunium persicum) o'simligining apical meristema to'qimasidan dnk ajratib olish texnologiyasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 247-249.